

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Teze diplomové práce

**Cestování v odkazu Klubu českých turistů v době
reálného socialismu**

Jan Hladík

© 2017 ČZU v Praze

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá organizovanou turistikou na území ČSSR v letech 1948–1989. Cílem této práce bylo zjistit, jakým způsobem bylo takové cestování možné a jak v rámci takových činností probíhalo. Hlavními metodami výzkumu se staly obsahová analýza a metoda orální historie. Práce ukazuje, že přestože se socialismus pokoušel přerušit kontinuitu organizací sloučených na začátku období do organizované turistiky, nebyl úspěšný. Starší aktivity byly pouze doplněny aktivitami se sportovním a výkonnostním charakterem a místo nahrazení spíše jen rozšířily možnosti turistických činností. Pokud si turisté dokázali akce zorganizovat, bylo jim otevřené celé Československo. Do zahraničí se přes organizovanou turistiku dostávali pouze aktivní a zasloužilí turisté. Mnohem častější pak byly zahraniční cesty do spřátelených lidově-demokratických zemí. Pohled na fungování turistické organizace, ve kterém se odráží charakteristiky období socialismu, přináší možnost srovnat skutečnost s obecnými představami o daném období nebo sledování skutečného vlivu politické ideologie v provozovaných aktivitách. Ukazuje tak bez příkras realitu českého socialismu na fungování organizované turistiky, se zaměřením na možnost v rámci její činnosti cestovat.

Klíčová slova: Volný čas, turismus, socialismus, Klub českých turistů, orální historie, organizovaná turistika, cestování, turistické odznaky, Sport-turist.

Úvod

Organizovaná turistika na českém území lze spojit s prvními turistickými spolky, z nichž největším byl v roce 1988 založený Klub českých turistů (KČT). Kontinuita klubu mizí v úseku let 1948–1990, tedy bez jednoho roku po celé období socialismu, ve kterém byl spolu s dalšími spolky sloučený pod státem řízený Československý svaz tělesné výchovy a sportu (ČSTV). V této organizaci fungoval oddíl turistiky, který nahradil zrušený KČT a další tursitické organizace. Doba socialismu po roce 1948 s sebou přinesla vlnu zestátňování a centralizace, za účelem získání úplné kontroly moci v Československu. Vliv nad lidmi se pak vládní strana snažila získat i kontrolou státem řízených organizací. Jednou z charakteristik tehdejší doby byla omezená možnost cestování.

Cíl a metodika

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké byly možnosti cestování v rámci činností původně zastřešovaných Klubem českých turistů (později organizovaných v odborech turistiky Československého svazu tělesné výchovy a sportu) a jakým způsobem mohly být ovlivněny prvky organizované socialistické turistiky mezi lety 1948 až 1989. Hlavní výzkumná otázka zní: *Jaké byly možnosti cestování v rámci organizovaných turistických aktivit, vycházejících původně z činností KČT za socialismu?* Doplnujícími otázkami, které budou zodpovězeny za účelem splnění cíle práce jsou: *Které aktivity byly převzaty socialistickým systémem organizované turistiky od zrušeného Klubu českých turistů?; Jakou proměnou procházely prvky socialistické turistické aktivity?; Jaká byla každodennost lidí zapojených do organizované turistiky ve sledovaném období?; a Jakým způsobem šlo v rámci organizované turistiky za socialismu skutečně cestovat?* Ve sledovaném období let 1948–1989 docházelo k řadě společensko-politických změn, které v československé společnosti výrazně ovlivnily i turistiku a možnosti cestování. V této souvislosti je tedy kladen důraz na převzetí činností organizované turistiky státními orgány.

Práce byla vypracována na základě kvalitativního typu výzkumu, který se celkově zaměřuje na pronikání pod povrch zkoumaných témat a zkoumání výzkumných otázek „do hloubky“. Během výzkumu byly použity metody obsahové analýzy a orální historie. První

metodou byly zkoumány ročníky 1949-1970 metodického turistického časopisu, ze kterého byly kódováním a kategorizací vybrány hlavní náměty pro následné narativní rozhovory. Devět informátorů vytipovaných ve spolupráci s KČT na základě dlouholeté práce v turistice vyprávělo o vlastních zkušenostech z doby socialismu. Rozhovory s nimi byly následně zpracovány tak, aby spolu s informacemi získanými z obsahové analýzy pomohly zodpovědět položené otázky.

Teoretická část

V této části byl kladen důraz na vysvětlení pojmů paměti, každodennosti, volného času a turismu. Pojmy jako paměť a každodennost jsou spojeny s orálně-historickou metodou a jejich poznání je důležité pro pochopení způsobu získávání informací od narátorů v praktické části. Druhy paměti a způsoby jejich zkoumání spolu s pojmy každodennosti a volného času dávají dohromady základ pro práci s narativními rozhovory jako zdroji informací. Pojem turismu se objevuje v 18. století, nejprve jako jeden ze způsobů cestování. Turismus ovšem postupně získával čím dál větší společenskou roli a dnes ho lze označit jako sociální fakt. Jednou pozdějších podob turismu se stala turistika, u které by jako hlavní rozdíl oproti turismu mohla fungovat míra aktivity a zapojení turisty. Ke konci teoretické části se tedy objevuje vymezení turisty v přístupech „pasivního“ turismu a „aktivní“ turistiky.

Výsledky a závěr

Již v praktické části se u představování jednotlivých prvků organizované turistiky v socialistickém Československu pomalu objevovaly odpovědi na položené otázky. Systém organizované turistiky převzal od Klubu českých turistů její tradičnější formy, jako pěší, vysokohorskou nebo lyžařskou. Převzal i značkářskou činnost a aktivity kulturně vzdělávací. Dále docházelo k zavádění sovětských vzorů do turistiky. To se projevilo zvýšeným důrazem na nové formy turistiky, jako byly orientační běhy nebo plnění odznaků zdatnosti. Změnou prošly i již zmíněné tradiční formy turistiky, do kterých byly zavedeny prvky sportovní a výkonnostní, došlo k zavedení výkonnostních tříd a odznaků nebo zavádění pravidelných turistických soutěží. Jednou ze změn bylo i pronikání

ideologie do kulturně poznávací činnosti a systému školení a vzdělávání turistů, včetně výchovy těch nejmenších.

Každodennost narátorů vyplynula nejvíce z jejich aktivit a postavení v rámci turistiky. Velká míra zájmu v jednotlivých typech turistiky vedla u informátorů k posunu výše v organizaci. V rámci svých aktivit se dostávali vysokohorští turisté na expedice, dětští vedoucí na tábory, „sportovní“ turisté na závody. S čím větším zaujetím se turistice věnovali, tím více jim zabírala času. Výhodou však byla státní podpora turistiky, která například zaručovala refundaci zaměstnavateli za turistická školení. Cestování v rámci Československa bylo kromě vojenských či hraničních oblastí téměř neomezené, pokud si ho sami turisté dokázali zorganizovat. V zahraničních aktivitách pak hodně záleželo na dosažených výkonnostních stupních či kvalitních výkonech. Ty zohledňovala cestovní kancelář Sport-turist, kterou narátoři uváděli jako hlavní možnost cestování za hranice v rámci organizované turistiky. Dalšími možnostmi byly zahraniční cesty a expedice pořádané ústředím turistických sekcí, zde byla nejlepší kvalifikací dlouhodobá úspěšná organizační činnost. Za úspěšnou činnost byly odměňovány také celé oddíly, které si mohly zažádat o zahraniční zájezd. Posledním způsob zahrnuje ještě účastníky zahraničních závodů a účast v delegacích. Sestavením dílčích odpovědí na pomocné otázky bylo pak dosaženo i odpovědi na hlavní výzkumnou otázku.

Hlavním přínosem této práce je možnost srovnání skutečnosti se zažitými představami o socialismu. Díky vzpomínkám respondentů můžeme na základě fungování státem řízené turistické organizace sledovat změny, které se v tomto období projevovaly a praktické dopady takových změn. Lze také dobře vidět rozdíly v dobových teoriích a životní praxi a dochází k lepšímu pochopení tohoto období.

Při zpracování práce došlo i k nalezení dalších námětů, které sice byly zajímavé, ale nevztahovaly se přímo k předmětu práce. Jednalo se například o motivy historie jednotlivých turistických disciplín (pěší, vysokohorské, lyžařské, mototuristiky, atd.), historii fungování Sport-turistu, skutečného vlivu ideologie v organizované turistice, masovosti turistiky a skutečného počtu jejích členů nebo zapojení žen v organizované turistice. Tato témata vypadají jako vhodná pro další zpracování.

Použitá literatura:

FRANC, M. a KNAPÍK, J. *Volný čas v českých zemích 1957-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013. 573 s. Šťastné zítřky; sv. 8. ISBN 978-80-200-2229-5.

CHORVÁT, I. *Cestovanie a turizmus v zrkadle času. 1. vyd. Banská Bystrica, 2007, 135 s.* ISBN 978-80-8083-344-2, 2007.

PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Každodenní život v Československu 1945/48-1989*. Vydání první. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. 239 s. ISBN 978-80-87912-35-5.

PORTELLI, A. What makes oral history different. THOMSON, Edited by Robert Perks and Alistair. *The oral history reader*. London: Routledge, 1998, s. 67. ISBN 0203435966

VANĚK, M. a MÜCKE, P. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 326 stran. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.